

Nro. 40.

A FELS. R. TSASZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMEBŐL.

*Költ Bétsben Pénteken Novembernek 15-ik napján,
1799-ik esztendőben.*

Német Ország.

Két Prussziai Birodalombeli születésű katona, a' kik néhány esztendővel ennekelötte a' Francziákhoz által szöktek, és Bonaparte fő vezérrel együtt Egyiptomba menvén, ottan és Sírjában sok hadi történetekben jelen vóltanak, 's végtére St. Jean d'Acre mellett Török fogságba esvén, a' több fogoly Francziákkal együtt Konstantzinápolyba vitettek; ne hogy rajtok is az a' Szerentsétlenség történyen, a' melly történt vala a' fogoly Francziákon, az az, hogy nékiek is el ne metztetteflenek az orrok és a' füleik, a' Konstantzi-

ndpolyban lévő Prusszus követhet folyamodtak, a' ki is őket a' Fényes Portától reclamálván szabadságba helyhezette, 's passusa mellett *Berlinbe* küldötte azon biztatással, hogy ők is bévagnak azon közönséges amnestiába foglaltatva, a' mellyet a' Fels. Prussziai Király nem régiben a' szökött katonákra nézve közönségesé tette. Tulajdonképen a' *Götz* Generális regimentjéhez tartoznanak; de mivel igen sok viszontagságokat szenvedtek Egyiptomban, a' Fels. Király kegyelméből fel szabadítottak a' katonai szolgálat alól. — Ez a' két katona igen sokat beszélt az Egyiptomi és Siriai dolgokról, és a' kikhez *Berlinben* mentek. mindenütt jól ettek, ittak, és pénz is meg ajándékozottak.

Károly Kir. fő herczegnek hadi fő kvártélyá még most is *Doneschingában* vagyon, már most nehéz is volna Helvetiában a' hadi operatiót folytatni, mert hamar bé köszönt oda *Bruma* uram mellynek minden hegyei tele vagnak már hóval; e' mellett magoknak a' szegény lakosoknak sints mit enniük, nem hogy az Auszriai számos hadi népnek adhatnának kenyeret. Azomban olly lineában fekszenek a' Svéviai kerületben az Auszriai gyalog és lovas seregek, a' mellyet nem egy könnyen lehetne *Masséna* Generálisnak által rontani.

Azonban imitt amott még most is történnek némely apró csaták a' Cs. Kir. és a' Francia forpolztok közt, a' mellyekben hol az egyik, hol a' másik résznek kedvez a' Szerentse isten aszszonya.

Valamint a' Svéviai, úgy a' Frankóniai kerületben is fegyverbe öltöztek a' parasztok, 's magok is védelmezni igyekeznek az ellenség ellen honnyaikat, — A' Fels. Auszriai Házhöz tartozó

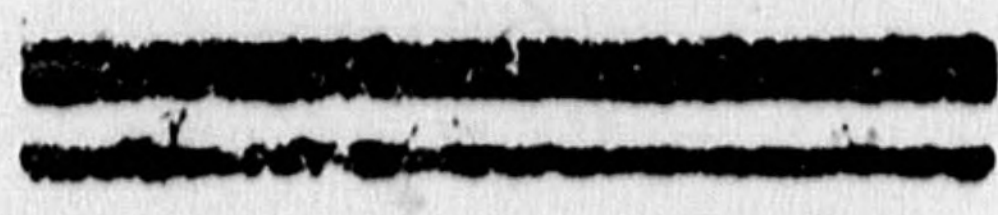
Brisgoviában 40000 nőtelen, és 30000 házas és gyermekes férfiak mondatnak fegyvert fogattatnak lenni. — A' *Speffarti, Schwartzwaldi* és *Odenwaldi* tartományokban sok ezrekre szaporodott az illy fegyvert fogott parasztoknak a' számok, a' kik minthogy minden szegét lyukat esmérnek házájoknak sok kárt tesznek a' Francziáknak; hanem ezek is gyakran bosszút állanak magokért, 's egész helységeket ki predálnak 's fel éggetnek a' nevezett tartományokban. —

A' múlt *Octobernek* 31-ik napján *Svéviának* *Heilbronn* nevezetű Imperialis szabad városába is bé mentek a' Francziák, 's újabb contributiót 's requisitiót vetettek arra, mellyeket ki nem fizethetvén a' lakosok, egynéhány személyt vittek el zálogul a' tehetősebb kereskedők között. — *Manheim* városától 800000 livert kívántak; más Svéviai Kerületbeli városokban is hol többet, hol kevesebbet.

Francia Respubliká:

Napnyugoti Fr. Országának *Mans* nevű városában 500000 livert prédáltak el az oda bé ment *Chouanok* (Suanok). — Hirtelen lett meg szaporodásoknak, és ki terjedéseknek kiváltképen való oka e' lehet, mivel az Anglusoknak északi *Hollandiába* lett ki szállások után; minden ottan vólt republikánusi hadi seregek amoda küldettek. — Most már 40000 főből álló armada küldetett ellenek *Moreau* Generális vezérlése alatt, a' ki önnön maga is azon tartományokban születettvén és nevedvén fel, jól esméri azoknak fekvését.

Az ügy nevezett *Ami des lois*, az az, a' törvényeknek barátja, nevű Párisi közönséges újság levél illyetén módon felfi le a' *Wendei Chouanokokat*:

„Ezek, *ugymond*, emigransokból, békételen papokból, a' tömlöczökből ki szökött gonofztévökből, külföldiekből, Fr. dezertorokból, Fr. fog-ságra esett ellenségekből, *conscriptusokból* és tsapongó emberekből állanak, kiknek hat 's hét ezerre megyen a' száimok, és lovasok is vagynak közöttök. Igen jól vagynak fel fegyverkezettve, mind eleségek, mind munitiójok elegendő vagyon, semmi nélkül nem szükölködnek, mindent, a' mire szükségek vagyon, szolgáltatnak nékik a' haza árulók. Mintegy egy hólnappal ennekelőtte a' Respublika fegyveres tarából is 14000 töltés puskapor, és egy rakott szekér fegyver lopatott ki számokra; hanem az u' ólsóbbat el nem vihették. — A' midön valamelly falut, váraft, 's kasszát akarnak ki prédálni, vagy midön a' republikanusi tisztviselőket igyekeznek megöldösni, 50—200 an is öszve ütik magokat. — Ha ide, vagy amoda marsiroznak, az Uraság kastelyaikba; ha kastélyokra nem találják, a' tehetős falusiak házaikba szállanak bé, 3. 4. ökröt is le vágnak, jól esznek, jól isznak, 's tovább mennek, és minekelötte szélylyel öszlanának, lopnak, prédálnak, 's öldösnek. — Leg gonofzabbak azok, a' kik *Andegavium Angers* nevü városának környékén lappangonak. Jaj azoknak a' helységeknek, és személyeknek, a' kik minden vezér nélkül lévő Chouansoknak kezekbe esnek. Ki beszélhetetlen károkat okoznak a' hazának. — Egy *Decas* se múlik el, a' mellyben több 's kevesebb embert meg ne ölnének a' republicanusok között; meg akadályoztatják a' törvényeknek bé töltését, és a' közönséges adónak bé szedetését, el prédállyák a' helységeknek kasszáit, a' postákat és leveleket el fogdossák, a' pállok találtatott pénzt el rabolják, meg fosztyák, 's meg öldösik az úton járokat, a' nemzeti gárdistákat, sok ezer katonákat és polgárokat el idegenitenek a' Respublikától s. a. t.“

„Ezek a' veszedelmes emberek October 17-ik napját követett éjjel, igen sűrű köd lévén, *Nantes* városába bélopódtak *Dantille*, *Tallmon*, és *Chatillon* vezérjeikkel együtt, 's legelsőben is fel törték a' tömlötzöket, kibotságtatták az azokban ült rojalistákat engedetlen papokat. Ezen kiáltozások által: *Ellyen*, *Ellyen a' Király*, a' lakosokat álmaikból fel verték, a' kik mingyárt meg vonván a' lárma harangokat, 's kiűtve a' jelt adó ágyúkat, fegyvert kaptak, öszve tsaptak a' *Chouansokkal* az útizákon, 's két óráig tartott véres viaskodások után kiűzték őket a' városból, a' hol se fegyvert, se muniíót, sem pénzt nem prédálhattak. Mind a' két részről számosan veszek el. —

Bonaparte fő vezérnek visitáját avágy látogatását, egymás után mind az öt *Director* vizsgálta fizette. — *October 27-ik* napjan, *Gohier* a' *Directoriumnak* mostani előülője ötöt gazdagon megvendéglette. Ebben a' vendégségben sokat tudakozódott, de keveset felelt a' nevezett fő vezér. A' többi közt azt tudakozta tőle egy valaki: mitoda tsudálkozásra méltó dolgot találtak az *Egyiptombeliek* a' *Francziákon*? Magam is ilyen kérdést tettem, úgymond, egy *Imám*, az az, *Mahometanus* pap e eibe, mellyre azt felelte, hogy leg inkább tsudálkoztak azon, hogy a' *Francziák* esznek és isznak egyszersmind. Most már magok az *Egyiptombeliek* is így tselekesznek. — Azt is említette *Bonaparte*, hogy a' vele *Egyiptomból* *Fr. Országba* jött ifjú *Mamelukok* közül egyik, kinek az ő betses jószágaival együtt néhány bútorát és pénzet a' *Fréjus* és *Páris* közt való utón a' haramják el prédáltak, ezt lobbantotta volna szemére: Te, úgymond, minket meg tsaltal, a' midőn azt mondottad, hogy *Fr. Országban* semmi *Beduinosok* nintsenek (Olly *Arábiai* vad emberek, a' kik csak tsupán tolvajságból élnek) ho-

lott azok, a' kik a' Te és az én jószágomat el
prédálták, valóságos *Beduinusok* voltak."

Két szakadást mondonak most lenni a' Dire-
ctoriumban; az *elsőben*, vagyon *Sieyes* és *Barras*;
a' *másodikban* *Gohier* és *Moulins*; *Roger-Ducos*
hasznó *Lareveillere-Lepaux* Ex-Directorhoz, a'
ki sem az egyik, sem a' másik részre nem hajlott,
hanem a' voksolásban vagy ehez, vagy ama
rész mellé állott. — *Bonaparte* fő vezér testvér
öttse *Bonaparte Luciannal* együtt *Sieyes* Di-
rectortól idegennek lenni mondatnak; de ezt azon
okból nem lehet hinni, mivel a' mint néhány
Párisi magános levelek beszélik, *Bonaparte* fő
vezerről még Egyiptomban lételekor is levele-
zett, és ő sürgette az ő Franczia Országba lett
vissza térését,

Egy Párisi közönséges újság levél ekként fe-
jezi ki magát: Gyakorta vólt, *ugymond*, arról
szó, hogy egészen el kell az Angliai Kormány-
széket törteni, másként lehetetlen leszen a' Fr.
Respublikának bátorságban és tsendességben él-
ni. Jó volna, ha ezen véget el lehetne érni; de
sokkal könnyebb azt ki mondani mint eszközle-
ni. — Sokkal jobb volna Angliával békeségre
lépni, de olly békeségre, a' melly mind a' Fran-
czia, mind a' Batava Respublikára nézve hasz-
nos és ditsőséges lenne. — Az illyetén feltéte-
lek mellett való békeséget mindennek eleibe le-
hetne tenni. — A' bosszuállás rossz tanácsadó,
nem is illik egy olly nagy és okos nemzethez,
mint a' minémű a' Fr. nemzet, kívánságával is
ellenkezik. — Párisban sokan ótsárollyák *Brüne*
Generalit, hogy ő ditsőségesebb azért, capitulatio-
ra nem lépett a' *Yorki* herczeggel. Mások helybe
haggyák tselekedetét azzal a' meg jegyzéssel,
hogy ha ő magosabb hangon beszéllett volna a'
nevezett herczeggel, egész északi Hollandia el

boritatott volna a' viz által. — *Brüne* Generalis nem kíván más meg jutalmaztatást a' Belgáktól, hanem hogy egészen montirozzák fel az alatta lévő *Fr.* ármádiát. — — — Ezen Generalis vezér felől azt irták némellyek ennekelötte két elztendővel, a' midön ő még Helvécziában lett volna, hogy betűszedőséget tanult volna ifjuságában. De, a' mint már most bizonyosabban tudjuk, iskolai pályájának el végződése után is egészen a' litteraturával foglalatoskodott, és szép remekeit is adta a' szép tudományokat való esmeretségének. — A' *Fr.* revolutió alatt, nevezetesen 1789-ik elztendőben újságokat irt, és ugyan akkor egy typographiát vett magának. Innen származott az a' hir, hogy ő betűszedő inás és legény lett volna.

Nagy Britannia.

Azt irtják *Londonból*, hogy soha sem kegyetlenkedett annyira a' sárga hideg Amerikában mint ez idén, nevezetellen *Filadelphiában* és *Newyorkban*. Az elsőben 50000-re, az utólsóban 30000-re tétetődik a' lakosoknak a' száma. — Ugy láttzik, mintha olly formán akarná ez a' gonosz nyavalya magát *Amerikában* meg félskelni, mint *Afiában* és *Afrikában* a' pestis, és a' himlő 's *Franczia* nyavalya *Európában*. Még eddig ki nem nyomozhatták az Orvos Doktorok annak valóságos okát, a' melly már most a' Nagy-Britanniához tartozó *Amerikai* tartományokba is el hatott, 's ott is igen sok embert temet a' földbe. Ugy láttzik, hogy annak is a' levegő égben vagyon a' méteyes materiája.

Avval kérkednek (és magokra nézve nem is ok nélkül) az *Anglusok*, hogy ők sokkal többet nyertek *Szurinámnak* tsendes, és minden vér ontás nélkül való el nyérése, mint nyertek volna

a' hét Belga tartományoknak meg hódoltatása által. — — Az is nem kevés vizafiztalásokra vagon az Anglusoknak, hogy a' tsendes tengerben (in mari pacifico), Asia és Afrika közt egy új szigetet talált fel *Wilson* kapitány, mellynek lakosi igea jó szivűeknek, erkölcsökben együgyűeknek, és fajn érzékenységgel bíróknak lenni mondatnak. —

A' *Hamburgi* kereskedőknek elő segellések végett, egy *Lutine* nevezetű, 32 ágyús hajón, közel fél millió font sterlinget küldött oda az Angliai Kormányzék. — Ez a' hajó *October 9 ikén* indult ki a' *Yarmouthi* kikötő helyből, a' mell napot követett éjjel, a' tengeri szélveszek által a' Hollandiához tartozó *Vlie* nevű sziget mellett a' tengerben lévő köziklához tsapatott, diribről darabra tört, és mind a' rajta lévő emberek, mind a' fent nevezett summa pénz a' vízbe merülek. A' vízbe fulladt emberek közt vólt egy Londoni gazdag kereskedőnek is a' fia. — Reménylik, hogy az Angliai vizi buvárok fel fogják az elmerült pénzt tálálni, tudván jól, melly helyen sülygett légyen el azon hajó.

A' *Londoni* udvari ujság levélnek *11 ik Octobri* darábjában elő adattatnak azon hadi segedelmet tárgyazó trakták, a' mellyek *29-ik Decemb. 1798-ik*, és *22 ik Juniusb. 1799 ik esztendőkbén* a' *Londoni*, és *Pétersburgi* udvarok közt tökéletességre mentek, és mind a' Felső, mind az Alsó Patlamentem eleibe terjesztődtek. — Az első traktában arra kötelezte magát az Orosz Császár, hogy ő 45000 embert fogna Angliának a' Fr. Respublika ellen küldeni, az Angliai Király pedig pénzel fogná a' *Pétersburgi* Cs. udvart segíteni, még pedig olly formán, hogy elsőben, és a' legszükségesebb költségeknek ki potolások végett 225000 font sterlinget, a' stipulált Orosz armádia

számára pedig hólnaponként 75000 font sterlinget fogna szolgáltatni. A' mellett arra kötelezte magát a' nevezett két udvar, hogy egymás hi-re 's meg egyezése nélkül, sem fegyver szünést, sem auyival inkább békesseget nem fognának az ellenséggel szerzeni, és ha valamiképen kénytelen lenne az Angliai Király a' hadakozástól meg szünni, még azután is köteles lenne három hólkapig a' 75000 font sterlinget a' segítő Orosz seregeknek fizetni.

A' második, tudniillik a' 22-ik Juniusi 1799-ben köttetett trakta *Hollandia* előbbi Constitutiójának vissza állítását, és a' Francziáknak onnan leendő ki hajtásokat tárgyazta. Ezen expeditionnak eszközzésére 17593 főből álló armádiát igirt a' Pétersburgi Csász. udvar, az Angliai Király pedig 13000 embert, elegendőnek itilvén a' Hollandiai 7. frigyos tartományoknak meghódoltatására 30 00 embert. A' 17593 főből álló Orosz seregnek, mihelyt a' *Revali* kikötő helyben fogna menni, 's hajókra szállani, 88000 font sterlinget igirt a' Londoni udvar, e' mellett minden hólnapra 40000 font sterlinget, mind addig, mig azon sereg valamellyik Orosz kikötő helybe vissza fogna menni. És hogyha szerentsésséu végbe viteződne, vagy az előre el nem látott akadályok miatt el halasztatódna a' Hollandiai expeditio, következésképen lehetetlen volna a' kedvetlen idő járás miatt az Orosz seregeknek hazájokba vissza térni, azon esetre, a' maga Oroszágaiba fogná az Angliai Király azokat fogadni, szabad kvartélyt, és zsoldot nekik adni, mind addig, mig az időnek ki nyilásakor vagy az Orosz Birodalomba vissza terhetnének, vagy másuvá fognának expeditióba küldtetni.

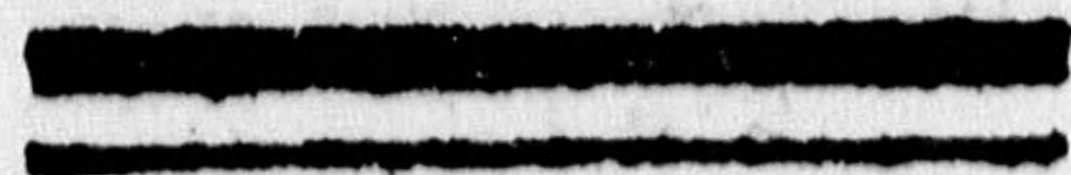
Olasz Ország.

Valamint más több olly tartományokban, a' hol a' kegyetlen Mária isten a' maga óltárát fel állította, úgy az Olasz országai tartományokban sok mindenféle proclamatiók, avagy hirdetmények forognak a' Publicum kezében. Igen nevezetes azok közt azon hirdetmény, a' mellyet a' mostan uralkodó Török Császár nem régibe Olasz Országba küldött, mellynek rövid foglalattya ebből áll: " III. *Selim* a' Törököknek nagy Ura, &c. az Olasz Országai Nemzetekhez! Az Istennek ellen-ségei hitetlenséget szóllottak, a' gonosz szivü emberek annak hitelt adtak, az erőtlének pedig velek együtt a' gonofság útján jártak — A' Francia armádiáik villám módjára által futották a' föld kerekességét, sáskák módjára el puszították a' termő földeket, és mint a' szél meg eméltették azoknak gyümöltseit; valamint a' *Libanus* hegyén nőtt czedrus fák a' fejszék miatt, úgy hüllottak le a' földnek hatalmasságai ő előttök. Akként rohantak az *Alpes* hegyein is le, azért hogy tégedet, Olasz Ország fel kontzolhasanak. Most már, azért mennek hozzátok termékeny Olasz Orzágnak lakosí, a' békeségnek és királyi székeknek védelmezői. hogy a' ti éltetek, vagyonjaitokat, szokásaitokat és vallástokat, védelmezzék — Kaptsollyátok magatokat a' ti szabadítóikkal öszve, mellyet hogyha miveléndetek, vissza fogjátok Királyaitokat, uraitokat. és atyáitokat nyerni s. a. t.

Sign. Brancardo tartott e' folyó Novembernek első napján a' még bóldogult VI. *Pius* Pápa emlékezetére halotti predikatiót, mellynek végzödése után, a' mint Velenczéből iratik, nagy misét kellett vala az új Pápa választása végett tartani, 's azonnál a' *Conclavénak* el kezdödni,

Elegyes Tudósítások.

Sidney Smith egy igen szép Arábiai lovat küldött Szíriából a' Londoni Admiralitás Előülőjének Gróf *Spencernek* ajándékba, a' mellyenn lévő nyereg kengyele, és a' kantár zablája merő aranyból vólt készitve. — — — — — *Fox* Úr Parlamentum tagjává lett választatasának napját most meg nem inneplették barátjai. — Egy *le Lire* nevezetű, igen bátor és fortélyos Francia ember, Londonból *Holy-Heádba* (annak a' szigetnek a' várasába, a' meddig tudniillik az Irrelandia posták a' Londonba szálló leveleket vinni szokták), 's onnan *Dublinba* a' Kir. posta hajon, és így igen sebesen 's minden költség nélkül utazott. Eleget nyomozták, de sohol sem találhatták őtet fel. — — — *Nápolyban* még most sints vége a' *Jakobinusok* életből való ki végeztetéseknek. — A' *Konstánczinápolyi* levelek szerént, *September 17-ik* napján indult ki *Sidney Smith* a' *Cziprus* szigetéből *Egyiptomba*, holott *Alexandriát* kívánnya ostrom alá vétetni. — A' *Konstánczinápdlyban* vólt Spanyol Kir. követnek el kellett onnan menni. A' *Hollándiai* követ is hasonló sorsra jutott vólna, ha két hólnapig való ott maradásra nem kért vólna a' *Fényes Portától* magának engedelmet, úgy gondolkozván, hogy azon idő alatt nagy változás fogna Hazájában történni. — A' *Velenczében* lévő *Kardinalisok*, kiknek 30 ra tétetődik a' számok, a' múlt *October* első fertalyában tartottak néhai *VI. Pius* Pápaért *exequiát*. — Ők *XVIII. Lajost* Fr. Ország törvényes Kiralyának lenni meg esmérték. — Ismét 20000 embert kíván Anglia a' *Petersburgi* udvar-tól, a' kiket a' többekkel együtt Fr. Ország ellen szándékozik küldeni. — *Nelson* Admiralis *Korsika* ellen fog menni. — Minthogy még idő kívántatik arra, hogy *Rómában* tökéletesen helyre állítatódjék a' tsendesség, minden *Kárdinalisok*

meg egyeztek abban, hogy nem ott, hanem Venczében tartassék a' *Conclave*, az az, a' Pápa választás. — *Frankfurtban*, és néhány Német Ország városokban olly forma nyavalya mutogattya magát, mint ennekelötte 23 esztendővel *Petersburgban*, a' melly *Influenzának* neveztetik. — Az ebbe esett embereknek meg tüzesülnek 's dagadnak a' szemeik, és nem kis fájdalmat éreznek azokban, a' melly *symptomak* mindazáltal néhány napok után egészen el múlnak. — *Nápoly* városában 8000 főből álló Orosz katonaság vagyon őrizetben, a' kik szorgalmatossan vigyáznak az ott lévő titkos Jakobinusoknak mozgásaikra.

* * *

Szükségben segítő tábla.

A szarvas marha dögének, el távoztatására az egészséget tárgyazó katekhizmusnak írójától.

Az igaz könyörül az ő barmán Sal. Péld. 12, 10.

I. Alap igazságok.

1. A' valóságos pusztító marha veszedelem, marhadög egyedül ragadás által támad Magyar Országban.

2. Ezen ragadó mérges nyavalya Magyar Országban egy helyből a' másikba, egy Várme gyéből a' másikba vitetik, kivált a' kereskedés és marha vásárok által, 's úgy sokfelé elterjesztetik.

3. A' ki a' marhadögnek uralkodásakor szarvas marhát nem vesz, vagy nem tserél, a' maga marhájára vigyáz, azt magán tartja, vidéki embert hozzájok nem bocsát, 's szorgosan megózza, hogy vidéki szarvas marha az öveihez istállóiba, legelőire, 's nyájára ne jusson, 's így az el ragadástól meg őrizkedik, annak marhája egészségben marad.

4. Minden közönség, a' melly a' dög idejében elegendőképpen gondot visel arról, hogy a' több közönségek és Uraságok közt közös legelők idejekorán el választassanak, 's hogy tulajdon nyájai külön legeltessenek; hogy marháához és a' helységbe vidéki szarvas marha ne jöjjön, hogy szarvas marhája magán legyen; 's hogy minden helység beliek köteleffégeket tegyek, az meg menti magát a' dögtől.

5. Háborúnak idején osztassanak ki ezen táblák, legyen az Ország igen nagy figyelmetefféggel minden külföldről bé jövő szarvas marhára 's napoltassa őket az határnál 10 nap; ha az Országon keresztül mennek, adassék mellejek vigyázó, 24 órával előbb minden helységeknek, mellyeken keresztül mennek, jövételek adassék tudtokra; készitessék eledel, legelő és fekvő hely a' helységen kívül; nagy szorgalmatossan őrizkedtessék a' közönségbeli szarvas marha ezen nyájaktól, azoknak útjoktól, itatásoknak, legeltetéseknek és fekvéseknek helyétől; ezen marháknak tzejét és ganéjját mélyen el ássák.

6. A' hadi fuvarozásokra, mikor dög vagy on, ha tsak lehet, lovak forditassanak, ha pedig szarvas marhát kell hajtani, azzal mindég különös vigyázással kel járni. Ne állitassék, az nagy 's egyéb marhávalteli, az Ország utak mellett épült gyanús, vagy már épen pestises istállókba, sem gyanus helységekbe, vagy beteg marha mellé; ne adassék neki gyanús és másoktól hátra hagyott izék; a' vele járó maga bánjon mindenkör ezen marhával, 's ha vizsgálta érkezik, az otthon maradt marhától 10 nap el választva tartassék.

II. Külső jelei a' szarvas marha döginek.

A' betegség szokatlan apró száraz kehével kezdődik.

A' marhának egész teste napjában, több ízben, 's egynéhány nap egymás után borsózásba és remegésbe esik, 's fülei és szarvai hol igen melegek, hol igen hidegek.

A' marha tsendesebbé, lustábbá és félénkebbé lesz mint egyébkor vólt.

Az étkelege fogyatkozik, és sokan az italt nem kívánják.

A' kérődzés és a' szájnak nyalogatása elmúlik.

A' tehének kevesebb tejet adnak

A' marha szomorkodóvá lesz, el erefzti fülét farkát, fejét rázza, 's néha fogát tsikorgatja.

A' szőre elélesül, 's fel borzad

A' szemei oltvan formák, mint az üveg.

A' marha fokízor görbedez, kivált mikor vizelik, vagy ganéjlik.

Allásában közelebb rakja hátulsó lábait az elsőkhöz 's azoknak tsak körmei hegyén áll.

A' betegségnek elein többnyire szorúlt a' hasa, vagy leg alább száraz a' ganéjja.

Az étel kívánás, kivált pedig a' kérődzés egészen elmúlik, 's hideg italnak kívánása nevezkedik.

A' tehének kitsinyenként elapadnak.

A' betegség kitörése után másod vagy harmad nappal szemei, orra és szája a' marhának folyni kezd, 's eleinte víz, az után sűrűbb taknyosabb genyetség fogy belölle 's bűdös.

A' marha nehozen lélekzik és fokot fohászkozik.

Többnyire hasmenés esik rájuk, a' mikor ganéjok mint a' dög, bűdös. Ezen hasmenés gyakorta erőlködéssel jár egygyütt; néha, pedig akarhatja nélkül is elmegy a' ganéjja.

Némelly marháknak tovább is szorúlt a' hasok.

A' betegségek vége felé meg nehezedik az állatnak lélekzése, lehellete bűdös, a' marha

nyög és foházkodik, el tsendesül — 's el vész.

Mások igen el nyughatatlanúlnak és vadúlnak, 's rugóldozás, fuvás, fogak tsikorgatása és rángolódás közben vesznek el.

Jegyzés. Ezen esetek nem taláztatnak meg mindenkor 's egyszerre minden beteg marhákban. A' betegség kiütése után többnire 3, 4, 5-öd napra el vesznek, kevesen érik el a' 7-ed napot.

III. Belső jelei a' szarvas marha döginék.

Ha a' nyavalyás marhát fel bontják, 's gyomrokat meg vizsgálják, a' harmadik gyomra vagy a' száz rétü bele, tsak nem mindég igen tele van és kemény.

Ha fel metszik ezen gyomrot, az eledel annak fok réte között, mellynek egésszen káfának kellene lenni, olyan kemény és száraz, hogy porrá lehet zuzni.

Ha ezen eledelt kiveszi belölle az ember, fokszor maga a' belső bőre is ezen gyomornak le megy vele, 's benne a' gyomorban fok veres, kék és fekete foltokat találni, mellyek rothadásra (Brand) mutatnak.

A' negyedik gyomor, valamint a' vékony belek is tellyesek illy veres, kék és fekete foltokkal, 's az epe hólyag tömve epével.

1. *Jegyz.* Az elő hozott jeleket nem találni minden beteg marhában, 's nem is mindjárt a' betegségnek elein.

2. *Jegyz.* Ha a' dög mint egy 30 órányira van, minden betegségben el veszett marha fel bontassék, 's a' harmadik gyomra belöl vizsgáltsék meg.

3. *Jegyz.* A' marhának fel bontásakor mindenkor kivetessenék a' marhából a' gyomrok és belek, másként elegendőképpen meg nem lehet őket vizsgálni.

4. *Jegyz.* Mihelyt a' 100 rétü bélben, a' mikor a' dög a' környéken uralkedik, valamelly

marhának béliiben száraz eledel találtatik, fel lehet tenni, hogy az pestises lehetett.

IV. (Halálos) volta ezen betegségnek dögleletes.

Egész tartományokban végben vitt észre vételek és számolások mutatják, hogy általjában véve, akár orvosoltatik a' beteg marha, akár nem, 4 beteg marha közül el vész 3.

V. Természete és tulajdonságai a' marha döginék.

A' marha dög tsupán a' szarvas marhának betegsége.

Külömbözik minden egyéb betegségétől a' szarvas marhának.

Ő a' fő dologban, télen nyáron, száraz és nedves időben minden tartományban egy féle.

Reá esik az öreg és fiatal 's az erős és gyenge marhára, 's egyaránt veszti őket.

Szájfájás, szem folyás, gyomorzáradás, keh, 's mások nem a' valóságos nevei, a' nyavalyának, hanem a' marha dög. — Nem is támad ezen dög az idő, a' meleg, hideg az szárazság, nedvesség, élső, köd, harmat, a' tartás, a' legelő, iszapos rothadt széná, itatás, sok munka, nyomorúság és éhség — hanem mindenkör ragadás által.

Nálunk, a' marha dög nem az idő járása, meleg, hideg, szárazság, nedvesség, élső, köd, harmat, tartás, legelő, iszapos fű, rothadt széná, vagy szükség miatt támad a' marha dög, hanem mindenkör a' nyavalyás marhákról ragad el másokra.

(A' többit másszorra.)